

ROZDZIAŁ 8

ZNACZENIE EKSPORTU ROPY NAFTOWEJ DLA SYTUACJI GOSPODARCZEJ KRAJÓW OPEC

Wprowadzenie

Zasoby ropy naftowej są nieodnawialne i ograniczone w ilości na świecie. W związku z tym coraz częściej ograniczenia w produkcji ropy mają charakter polityczny i są wykorzystywane przez kraje eksportujące do wpływania na sytuację gospodarki światowej. Doświadczenia obu kryzysów naftowych¹ wskazują wyraźnie, że perturbacje na rynku ropy naftowej mogą mieć wpływ nie tylko na sytuację w sektorze energetycznym, ale przede wszystkim na procesy rozwoju gospodarczego. Wystąpienie kryzysów naftowych i skutków z nimi związanych uświadomiło krajom – importerom konieczność zmiany modelu systemu energetycznego, restrukturyzacji gospodarek oraz zmniejszenie ryzyka związanego z importem paliw. W wyniku kryzysów naftowych nastąpiło ograniczenie zużycia ropy naftowej w krajach spoza OPEC, co spowodowało bardziej racjonalne zużycie energii i zastępowanie ropy innymi nośnikami. Doprowadziło to do restrukturyzacji całego rynku energetycznego przez wzrostu zużycia odnawialnych źródeł energii.

Skutkiem pierwszego szoku naftowego było między innymi wdrażanie w krajach wysoko uprzemysłowionych szeregu technologii energooszczędnych w przemyśle, budownictwie oraz w innych gałęziach przemysłu. Ponadto przystąpiono do poszukiwania nowych złóż ropy naftowej (Kaczmarek, Jarosz, 2006). Długookresowa analiza poczynionych inwestycji prowadzi jednakże do wniosku, że nie zostały one podjęte na skalę zapobiegającą ewentualnym wahaniom cen ropy w przyszłości.

W basenie Zatoki Perskiej znajduje się około 67%² wszystkich zasobów³ ropy naftowej, a największą potęgą naftową jest Arabia Saudyjska (prowincja Al-Hasa), co przedstawiono w Tabeli 1. Złoża te są udokumentowane również w prowincji Chuzestan w Iranie, w okolicach Mína'al-Ahmadí w Kuwejcie, w rejonie Kirkuk w Iraku oraz w rejonie Abu Zabí w Zjednoczonych Emiratach Arabskich. Struktura przedstawiająca udokumentowane zasoby ropy naftowej nie pokrywa się z wydobyciem tego surowca, bowiem na drugim miejscu po Arabii Saudyjskiej jest Rosja (wydobycie na Nizinie Zachodniosyberyjskiej, na Morzu Kaspijskim, w Regionie Wołżańsko-Uralskim, na Sachalinie i w Kotlinie Fergany), Stany Zjednoczone (Teksas, Luizjana, Nowy Meksyk, Oklahoma, Zatoka Meksykańska oraz w Kalifornii (Santa Barbara), w Górach Skalistych i na Alasce), Meksyk (prowincja Chiapas, Półwysep Jukatan), Chiny (Mandżuria, u ujścia Żółtej Rzeki, szelf Morza Żółtego i Wschodniochińskiego), Wenezuela (teren nad jeziorem Maracaibo) oraz Norwegia (szelf Morza Północnego)⁴.

¹ lata 1973-74, 1979-80.

² w krajach OPEC ponad 78% udokumentowanych zasobów światowych.

³ zasoby są pojęciem geologicznym i ekonomicznym : to nie tylko ilość występującej ropy naftowej, ale także warunki ekonomiczne eksploatacji tych złóż (Balcer, Wrońska, 1990); podział zasobów ropy naftowej został przyjęty w literaturze w zależności od dokładności rozpoznania oraz przyjętych w danym kraju standardów (Kaczmarek, Jarosz, 2006).

⁴ w Polsce udokumentowano niewielkie złoża ropy naftowej : okolice Krosna Odrzańskiego, Kamienia Pomor-

Tabela 1. Udokumentowane zasoby ropy naftowej OPEC w latach 2000-2005 (w mln baryłek)

Kraje OPEC	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Algieria	11 314	11 314	11 314	11 800	11 350	12 270
Indonezja	5 123	5 095	4 722	4 320	4 301	4 301
Iran	99 530	99 080	130 690	133 250	132 460	136 270
Irak	112 500	115 000	115 000	115 000	115 000	115 000
Kuwejt	96 500	96 500	96 500	99 000	101 500	101 500
Libia	36 000	36 000	36 000	39 126	39 126	41 464
Nigeria	29 000	31 506	34 349	35 255	35 876	36 220
Katar	13 157	15 207	15 207	15 207	15 207	15 207
Arabia Saudyjska	262 766	262 697	262 790	262 730	264 310	264 211
ZEA ⁵	97 800	97 800	97 800	97 800	97 800	97 800
Wenezuela	76 848	77 685	77 307	77 226	79 729	80 012
Razem	840 538	847 884	881 679	890 714	896 659	904 255

Źródło: opracowanie własne na podstawie : OPEC Annual Statistical Bulletin 2005, <http://www.opec.org/library/Annual%20Statistical%20Bulletin/interactive/FileZ/Main.htm> (stan na dzień 30.04.2007).

Największe udokumentowane zasoby ropy naftowej posiada Irak oraz Arabia Saudyjska. Złóża ropy naftowej w Arabii Saudyjskiej są ponad dwukrotnie większymi niż w Iraku. Należy ponadto zwrócić uwagę, że zasoby tego surowca w Iraku utrzymują się w ostatnich pięciu latach na jednakowym poziomie. Świadczy to o braku inwestycji i zaangażowania w poszukiwanie nowych złóż na tym terenie, co jest skutkiem skomplikowanej sytuacji politycznej i braku stabilizacji w regionie. Jednocześnie rokrocznie przekraczane są przez kraje-eksporterów limity wydobycia, co w krótkich okresach może doprowadzić do poprawy sytuacji gospodarczej niektórych krajów, ale w długim okresie wywoła problemy obejmujące swoim zasięgiem struktury gospodarek tak krajów bogatych jak i biednych eksportujących ropę naftową.

Sytuacja gospodarcza krajów OPEC

Analizując znaczenie eksportu ropy naftowej dla sytuacji gospodarczej krajów OPEC należy podkreślić, że wpływy pochodzące z jej sprzedaży są najważniejszym i często jedynym źródłem dochodów z eksportu ogółem. Kraje zrzeszone w OPEC można podzielić na dwie grupy :

- mało zaludnione bogate kraje, takie jak Zjednoczone Emiraty Arabskie, Kuwejt czy Katar, gdzie wysokość dochodów z eksportu ropy naftowej na jednego mieszkańca jest bardzo wysoka, oraz
- bardzo zaludnione biedne kraje, takie jak Indonezja czy Nigeria, gdzie wysokość dochodów z eksportu tego surowca na jednego mieszkańca jest niska.

W Tabeli 2 przedstawiono kształtowanie się produktu krajowego brutto na jednego mieszkańca, powierzchni kraju oraz liczby mieszkańców w 2005 roku w poszczególnych krajach zrzeszonych

skiego, Karlina i Sulęcina oraz pas fliszu karpackiego (Krosno, Jasło, Gorlice) i zapadliska przedkarpackiego (Kazimierza Wielka).

⁵ Zjednoczone Emiraty Arabskie.

szonych w OPEC.

Tabela 2. PKB per capita (\$), powierzchnia (m²), gęstość zaludnienia w krajach OPEC w 2005 roku

Kraje OPEC	PKB per capita (\$)	powierzchnia (m ²)	liczba mieszkańców
Algieria	3 113	2 382	32 906
Indonezja	1 290	1 904	217 990
Iran	2 863	1 648	68 600
Irak	1 063	438	28 832
Kuwejt	27 028	18	2 760
Libia	6 618	1 760	5 853
Nigeria	752	924	131 759
Katar	45 937	11	824
Arabia Saudyjska	12 931	2 150	23 956
ZEA	29 367	84	4 500
Wenezuela	5 240	916	26 756

Źródło: opracowanie własne na podstawie : OPEC Annual Statistical Bulletin 2005, <http://www.opec.org/library/Annual%20Statistical%20Bulletin/interactive/FileZ/Main.htm> (stan na dzień 30.04.2007).

Do krajów o niskim dochodzie na jednego mieszkańca zaliczyć można również Irak, co jest spowodowane sytuacją polityczną po wojnie amerykańsko-irackiej. Z uwagi na wielkość udokumentowanych zasobów ropy naftowej kraj ten po osiągnięciu pełnej stabilizacji politycznej będzie czerpał znaczne zyski z eksportu ropy naftowej, co wpłynie na podniesienie dobrobytu społeczeństwa i wzrost gospodarczy. W ponad dwa lata od rozpoczęcia działań zbrojnych w Iraku, zostały przeprowadzone 30 września 2005 roku wybory do władz krajowych. Ekspertcy oceniali, że po wybraniu władz irackich dojdzie do większej stabilizacji. Nadal jednakże dochodzi do ataków terroru i przemocy, skierowanych również na sektor naftowy.

Należy zwrócić uwagę, że pomimo największych zasobów ropy naftowej, Arabia Saudyjska nie znajduje się na pierwszym miejscu wśród krajów OPEC pod względem dochodu na jednego mieszkańca. Charakterystyczne jest jednak, że w latach 1979-1982, czyli w okresie drugiego kryzysu naftowego i jego skutków, Arabia Saudyjska odnotowała największy PKB, co przedstawiono w Tabeli 3.

Tabela 3. PKB (mln \$) w krajach OPEC w latach 1960-2005

Kraje OPEC	1960	1970	1973	1974	1975	1976
Algieria	2 674	4 639	8 130	13 294	15 610	17 791
Indonezja	5 262	9 129	16 276	25 806	30 468	37 275
Iran	4 119	9 424	23 908	42 322	46 970	60 718
Irak	1 684	3 591	6 483	12 996	16 095	19 383
Kuwejt	1 588	2 873	5 417	13 004	12 017	13 124
Libia	350	3 993	7 493	13 116	12 768	16 575
Nigeria	4 196	12 546	15 163	24 847	27 779	36 309

Katar	133	276	655	2 000	2 514	3 284
Arabia Saudyjska	1 748	5 094	26 846	39 324	46 775	58 089
ZEA	17	645	2 855	7 856	9 971	12 936
Wenezuela	7 664	11 755	17 060	26 191	27 561	31 496

Kraje OPEC	1977	1978	1979	1980	1981	1982
Algeria	21 039	26 442	33 280	42 541	44 424	45 120
Indonezja	45 816	52 452	51 209	72 486	91 841	94 213
Iran	71 343	70 078	82 546	91 639	100 658	123 625
Irak	23 326	27 702	39 565	47 562	32 580	36 777
Kuwejt	14 141	15 505	24 842	28 688	25 255	21 586
Libia	19 466	19 213	26 502	36 756	31 755	31 659
Nigeria	36 035	36 528	47 260	64 702	61 129	51 974
Katar	3 618	4 052	5 634	7 829	8 661	7 597
Arabia Saudyjska	63 943	73 430	114 798	164 293	183 912	152 961
ZEA	16 181	15 630	20 941	29 618	32 988	30 618
Wenezuela	36 274	39 384	48 395	59 218	66 443	67 854

Kraje OPEC	1983	1984	1985	1986	1987	1988
Algeria	48 902	52 983	58 087	63 231	64 609	56 736
Indonezja	87 093	87 638	88 565	88 668	62 119	71 838
Iran	149 726	124 874	166 584	198 248	133 076	122 232
Irak	37 495	42 531	44 204	39 992	43 702	43 411
Kuwejt	20 870	21 707	21 446	17 905	22 368	20 690
Libia	30 170	28 251	27 787	22 636	21 068	23 778
Nigeria	35 990	34 800	34 820	22 960	22 501	25 379
Katar	6 485	6 870	6 153	5 053	5 446	6 038
Arabia Saudyjska	128 860	119 293	103 869	85 872	85 582	88 138
ZEA	28 030	27 704	27 023	21 574	23 699	23 672
Wenezuela	67 598	60 170	59 869	60 910	46 860	60 380

Kraje OPEC	1989	1990	2000	2001	2002	2003
Algeria	54 930	62 031	53 435	54 643	55 907	56 221
Indonezja	86 116	101 118	165 573	164 517	198 927	238 443
Iran	119 597	117 481	96 440	115 435	116 412	133 750
Irak	48 422	17 881	25 857	18 936	18 970	12 602
Kuwejt	24 314	18 399	37 018	34 076	35 173	41 743
Libia	25 167	28 944	34 380	28 599	19 145	24 652
Nigeria	25 709	32 019	45 737	47 683	46 090	57 564
Katar	6 488	7 360	17 760	17 741	19 707	20 426
Arabia Saudyjska	95 217	116 622	188 442	183 021	188 227	214 573
ZEA	27 268	33 653	70 370	69 390	74 332	87 657
Wenezuela	38 810	48 450	121 250	126 150	95 460	85 610

Kraje OPEC	2004	2005
Algeria	84 158	102 439
Indonezja	255 722	281 160
Iran	161 483	196 409

Irak	25 539	30 647
Kuwejt	55 719	74 598
Libia	30 896	38 735
Nigeria	71 318	99 147
Katar	28 451	37 852
Arabia Saudyjska	250 339	309 772
ZEA	103 215	132 150
Wenezuela	106 120	140 192

Źródło: opracowanie własne na podstawie : OPEC Annual Statistical Bulletin 2005, <http://www.opec.org/library/Annual%20Statistical%20Bulletin/interactive/FileZ/Main.htm> (stan na dzień 30.04.2007).

W większości krajów zrzeszonych w OPEC odnotowano stały wzrost PKB w latach 1960-2005. Do końca trwania pierwszego kryzysu naftowego sytuacja w poszczególnych krajach była zróżnicowana. Od 1974 roku do początku drugiego kryzysu naftowego najwyższy PKB odnotowywano w Iranie. Od 1979 roku natomiast do 1983 roku na pierwszym miejscu pod względem wartości PKB znalazła się Arabia Saudyjska. Lata 80-te to okres, w którym najwyższy PKB miał miejsce ponownie w Iranie. Dopiero początek XXI wieku to stały wzrost PKB Indonezji oraz Arabii Saudyjskiej.

Od początku powstania kartelu najniższy PKB występował w Katarze. Dopiero od 2002 roku najniższy poziom PKB utrzymuje się w Iraku, co jest spowodowane sytuacją polityczną i w związku z tym problemami gospodarczymi.

Eksport ropy naftowej w krajach OPEC

Eksport ropy naftowej ma zasadnicze znaczenie dla krajów członkowskich OPEC. Uzależnienie od sprzedaży tego surowca jest różne w różnych krajach co przekłada się na podejmowaną na rynku ropy naftowej strategię działania. Pomimo ustalania limitów wydobycia oraz wyznaczenia koszyka referencyjnego OPEC⁶, wielokrotnie kraje członkowskie nie dotrzymywały postanowień przyjętych w ramach kartelu. Na podstawie decyzji OPEC z grudnia 2004 roku, od stycznia 2005 roku ograniczono produkcję baryłek do 1 mln dziennie. W 2005 roku OPEC dwukrotnie podniosła jednakże limity wydobycia : już 30 stycznia o 0,5 mln baryłek/ dziennie oraz 15 czerwca do poziomu 28 mln baryłek/ dziennie. Podobne próby ograniczania produkcji ropy były podejmowane w latach wcześniejszych. Większość analityków określa działania zmierzające do kształtowania światowego rynku ropy naftowej przez wyznaczanie limitów produkcyjnych przez OPEC jako fikcyjne. W połowie 2005 roku rzeczywista produkcja ropy wynosiła bowiem w krajach OPEC już 30 mln baryłek/dziennie (Kaliński, Jedynek, 2006).

W Tabeli 4 oraz Tabeli 5 przedstawiono kształtowanie się eksportu ropy naftowej z krajów OPEC od czasu powołania organizacji do życia oraz dochody osiągane z eksportu tego surowca. Wyszczególniono okresy kryzysów naftowych i lat zaraz po ich wystąpieniu oraz przedstawiono kształtowanie się tych wielkości w bieżącym okresie.

⁶ w jego skład wchodzi : Saharan B. (Algieria), Minas (Indonezja), Iran Heavy (Iran), Basrah Light (Irak), K.Export (Kuwejt), Ess Sieder (Libia), Bonny Light (Nigeria), Marine (Katar), A.Light (Arabia Saudyjska), Murban (ZEA), BCF-17 (Wenezuela).

Tabela 4. Eksport ropy naftowej (1000 baryłek/dzień) w krajach OPEC w latach 1960-2005

Kraje OPEC	1960	1970	1973	1974	1975	1976
Algieria	172,9	974,3	993,2	895,0	877,5	944,4
Indonezja	220,0	625,4	1 012,4	1 036,6	994,7	1 227,4
Iran	672,9	3 309,3	5 276,8	5 369,2	4 671,0	5 213,7
Irak	905,6	1 495,8	1 925,8	1 849,0	2 058,8	2 241,1
Kuwejt	1 494,3	2 579,9	2 641,6	2 203,2	1 803,4	1 790,9
Libia	0,0	3 312,1	2 174,5	1 490,3	1 431,1	1 846,6
Nigeria	17,0	1 050,8	1 978,1	2 179,4	1 713,3	2 013,2
Katar	170,6	362,8	570,3	511,2	428,3	486,6
Arabia Saudyjska	1 081,1	3 216,9	7 014,6	7 922,4	6 601,1	8 031,8
ZEA	0,0	777,0	1 522,1	1 689,5	1 661,4	1 932,8
Wenezuela	1 997,2	2 434,6	2 123,5	1 768,3	1 472,2	1 370,3
Razem	6 731,6	20 138,9	27 232,9	26 914,1	23 712,8	27 098,8

Kraje OPEC	1977	1978	1979	1980	1981	1982
Algieria	1 034,5	1 002,8	960,4	715,5	521,8	228,9
Indonezja	1 325,7	1 268,2	1 077,7	988,0	992,5	818,6
Iran	4 867,4	4 447,1	2 407,0	796,7	714,6	1 623,2
Irak	2 167,4	2 384,4	3 247,0	2 482,0	872,0	846,0
Kuwejt	1 624,8	1 761,2	2 083,1	1 296,5	813,8	368,8
Libia	1 943,0	1 854,8	1 966,0	1 693,0	1 062,5	974,0
Nigeria	2 030,2	1 827,1	2 210,1	1 960,2	1 228,4	1 002,8
Katar	410,3	480,0	494,9	465,7	391,0	322,8
Arabia Saudyjska	8 608,4	7 706,0	8 817,7	9 223,2	9 017,9	5 639,4
ZEA	1 990,0	1 816,3	1 805,3	1 697,3	1 439,0	1 167,0
Wenezuela	1 321,0	1 244,6	1 408,3	1 287,2	1 266,0	1 057,9
Razem	27 322,7	25 792,5	26 477,5	22 605,3	18 319,5	14 049,4

Kraje OPEC	1983	1984	1985	1986	1987	1988
Algieria	260,4	181,6	272,0	255,0	240,0	244,0
Indonezja	858,3	876,3	705,6	793,8	701,0	646,6
Iran	1 718,7	1 521,8	1 568,3	1 454,0	1 710,0	1 696,0
Irak	702,0	867,0	1 085,4	1 393,5	1 717,0	2 095,0
Kuwejt	544,4	658,0	475,9	756,0	607,0	698,0
Libia	937,4	929,6	894,6	1 067,0	810,0	890,0
Nigeria	935,2	1 094,1	1 333,3	1 221,2	1 065,2	1 110,5
Katar	279,5	324,2	280,0	297,0	214,0	226,0
Arabia Saudyjska	3 920,8	3 186,9	2 150,7	3 265,8	2 416,5	3 030,1
ZEA	1 077,3	1 036,7	977,7	1 127,8	1 239,3	1 321,5
Wenezuela	976,7	998,9	825,9	948,7	1 026,9	972,7
Razem	12 210,7	11 675,1	10 569,4	12 579,8	11 746,9	12 930,4

Kraje OPEC	1989	1990	2000	2001	2002	2003
Algieria	280,5	280,6	461,1	441,5	566,2	741,0

Indonezja	675,7	684,7	622,5	599,2	639,9	433,0
Iran	2 120,0	2 220,0	2 492,2	2 184,6	2 093,6	2 396,3
Irak	2 260,0	1 596,0	2 039,8	1 710,2	1 494,6	388,6
Kuwejt	850,0	645,0	1 230,7	1 214,1	1 138,0	1 242,9
Libia	872,0	1 090,0	1 005,0	987,6	983,6	1 126,5
Nigeria	1 525,9	1 550,0	1 986,4	2 009,4	1 798,2	2 163,5
Katar	320,0	347,8	617,6	605,5	567,8	540,7
Arabia Saudyjska	3 335,5	4 499,8	6 253,1	6 035,9	5 284,6	6 522,9
ZEA	1 589,0	1 761,6	1 814,9	1 786,7	1 614,0	2 048,0
Wenezuela	986,3	1 242,0	2 003,5	1 964,7	1 572,0	1 535,0
	14	15	20	19	17	19
Razem	814,9	917,5	526,7	539,4	752,6	138,4

Kraje OPEC	2004	2005
Algieria	893,2	970,3
Indonezja	412,7	374,4
Iran	2 684,1	2 394,5
Irak	1 450,0	1 472,2
Kuwejt	1 414,9	1 650,8
Libia	1 284,5	1 306,3
Nigeria	2 356,0	2 326,0
Katar	542,7	677,3
Arabia Saudyjska	6 813,1	7 208,9
ZEA	2 172,0	2 195,0
Wenezuela	1 566,2	2 197,8
	21	22
Razem	589,3	773,5

Źródło: opracowanie własne na podstawie : OPEC Annual Statistical Bulletin 2005, <http://www.opec.org/library/Annual%20Statistical%20Bulletin/interactive/FileZ/Main.htm> (stan na dzień 30.04.2007).

Największa ilość eksportowanej ropy pochodziła od 1973 roku z Arabii Saudyjskiej, co wiąże się również z najwyższymi dochodami pochodzącymi ze sprzedaży tego surowca spośród krajów OPEC. Tendencja ta utrzymuje się niezmiennie z roku na rok do dnia dzisiejszego, co jest spowodowane największymi udokumentowanymi zasobami tego surowca na terenie tego kraju. Najmniej natomiast pochodzi tego surowca z Algierii oraz Kataru.

Analizując dochody krajów OPEC pochodzące z eksportu ropy naftowej, przedstawione w Tabeli 5, należy zauważyć, że maksymalna wielkość została osiągnięta w 1980 roku i wynosiła 276 mld \$. Dochody te stopniowo się zmniejszały (1985 rok – 128 mld \$, 1986 rok – 75 mld \$ i były niższe od dochodów z 1976 roku). W 1987 roku odnotowano wzrost dochodów do poziomu 91 mld \$, co było skutkiem ustabilizowania cen surowca. Lata 90-te i początek XXI wieku to stały wzrost dochodu pochodzącego z eksportu ropy naftowej. Wyjątkiem jest w omawianym przypadku rok 2001 oraz 2002, w których zanotowano niższą wartość wskaźnika.

Zmniejszenie wpływów z eksportu ropy w latach 80-tych nie dotknęło wszystkich krajów producenckich OPEC w równym stopniu oraz wywarło zróżnicowany wpływ na ich sytuację gospodarczą i poziom życia ludności.

Należy podkreślić, że spadek wpływów w latach 81-86 wpłynął również na zmniejszenie

szenie się obrotów w handlu zagranicznym krajów OPEC.

Ponadto ograniczenie eksportu negatywnie wpłynęło na (Balcer, Wrońska, 1990) :

- bilans bieżących operacji płatniczych,
- wielkość rezerw walutowych,
- zadłużenie zagraniczne tych krajów.

Bieżący bilans operacji płatniczych w 1980 roku był jeszcze dodatni (50 mld \$). W 1982 roku ujemny (14 mld \$), a w 1986 rok osiągnął rekordowy pułap (34 mld \$). W 1987 roku ujemne saldo bilansu operacji bieżących udało się zmniejszyć do 7 mld \$, co miało miejsce dzięki wzrostowi wpływów z eksportu (wzrosły o 22 mld \$ w stosunku do 86 roku). W celu zmniejszenia deficytu budżetowego i handlowego prawie wszystkie kraje OPEC zostały ponadto zmuszone do znacznego naruszenia swoich rezerw walutowych (Balcer, Wrońska, 1990).

Druga połowa lat 80-tych przyniosła spadek dochodu z eksportu i tym samym konieczność zaciągnięcia nowych kredytów potrzebnych do spłacenia zobowiązań wcześniej zaciągniętych. W związku z powyższym zadłużenie zagraniczne krajów OPEC znacznie wzrosło a największymi dłużnikami stała się Wenezuela oraz Indonezja.

Spadek dochodów spowodował również osłabienie wzrostu gospodarczego, co przedstawiono w Tabeli 3. Największy spadek odnotowano w grupie krajów Zatoki Perskiej. PKB Arabii Saudyjskiej w latach 1983-1986 w stosunku do 1980 roku zmniejszył się prawie o połowę. Ale kraje Zatoki Perskiej zanotowały duże wpływy w tym okresie z realizowanych za granicą przedsięwzięć inwestycyjnych.

Dopiero w latach 1987-1989 nastąpiła nieznaczna poprawa koniunktury gospodarczej, na co wpłynęły następujące czynniki :

- w latach 1988-1989 możliwości zbytu produkowanej przez OPEC ropy były znacznie korzystniejsze niż w latach poprzednich,
- korzystniejsze warunki eksportu spowodowały wzrost wpływów, co dało impuls do zwiększenia importu towarów niezbędnych do prawidłowego funkcjonowania gospodarek tych krajów,
- nastąpiło wznowienie wstrzymanych w poprzednich latach inwestycji oraz rozszerzenie produkcji w ważnych gałęziach przemysłu.

Lata 90-te ubiegłego stulecia to okres względnego spokoju na rynku ropy naftowej. Brak drastycznych zmian w sytuacji geopolitycznej doprowadził do względnej stabilizacji na rynku tego surowca. Doświadczenia kryzysów naftowych oraz okres lat 90-tych uświadomił krajom zrzeszonym w OPEC konieczność przyjęcia długoterminowej współpracy w ramach kartelu, jak i w oparciu o decyzje odbiorców tego surowca.

Tabela 5. Wartość eksportu ropy naftowej (mln \$) w krajach OPEC w latach 1960-2005

Kraje OPEC	1960	1970	1973	1974	1975	1976
Algieria	106	681	1 522	4 267	4 295	4 791
Indonezja	221	446	1 609	5 211	5 311	6 004
Iran	595	2 358	5 617	20 904	19 634	22 923
Irak	445	788	1 842	6 534	8 227	9 201
Kuwejt	855	1 582	3 574	10 566	8 593	9 090
Libia	-	2 379	3 984	8 257	6 767	9 553
Nigeria	12	718	3 049	8 997	7 744	9 444
Katar	103	231	612	1 979	1 754	2 137
Arabia Saudyjska	682	2 418	8 956	35 476	29 473	38 157
ZEA	-	523	1 740	6 327	6 806	8 383

Wenezuela	1 983	2 371	4 328	10 548	8 324	8 763
Razem	5 002	14 494	36 832	119 066	106 927	128 448

Kraje OPEC	1977	1978	1979	1980	1981	1982
Algieria	5 562	5 856	8 746	12 971	13 066	11 149
Indonezja	7 298	7 439	8 871	15 595	18 164	15 493
Iran	23 599	21 684	19 186	11 693	10 047	18 690
Irak	9 560	10 913	21 382	26 096	10 039	9 933
Kuwejt	8 918	9 557	17 294	18 935	14 229	9 066
Libia	11 394	9 885	15 941	21 906	14 930	13 692
Nigeria	11 561	9 452	15 624	24 931	17 291	11 883
Katar	2 055	2 305	3 693	5 372	5 496	4 214
Arabia Saudyjska	43 308	40 332	62 855	101 421	111 546	73 263
ZEA	9 258	8 661	12 862	19 390	18 761	15 956
Wenezuela	9 110	8 740	13 633	17 562	18 609	15 633
Razem	141 623	134 823	200 086	275 872	252 177	198 971

Kraje OPEC	1983	1984	1985	1986	1987	1988
Algieria	9 655	9 778	9 668	5 161	6 555	5 725
Indonezja	13 558	12 477	9 083	5 501	6 157	5 042
Iran	20 273	15 713	13 012	5 900	9 400	8 419
Irak	7 816	8 863	10 097	6 905	9 416	9 312
Kuwejt	10 069	10 996	9 451	6 378	7 523	6 840
Libia	12 341	10 970	12 132	7 568	6 293	6 070
Nigeria	9 941	11 534	12 568	4 770	7 024	6 267
Katar	2 993	4 386	3 068	1 720	1 829	1 709
Arabia Saudyjska	44 829	36 282	25 930	18 060	20 427	20 205
ZEA	13 016	12 037	10 896	6 865	7 900	7 627
Wenezuela	13 857	14 824	12 956	7 049	8 927	8 023
Razem	158 347	147 861	128 862	75 876	91 451	85 240

Kraje OPEC	1989	1990	2000	2001	2002	2003*
Algieria	6 815	9 588	14 204	11 736	12 370	16 476
Indonezja	6 062	7 404	7 742	6 904	6 535	7 175
Iran	11 315	16 831	25 443	21 420	19 219	26 124
Irak	11 876	9 594	19 771	15 685	12 593	7 519
Kuwejt	10 432	6 385	18 185	14 980	14 060	19 005
Libia	6 573	10 715	12 230	10 875	9 472	13 567
Nigeria	7 470	13 265	20 040	17 188	17 083	22 184
Katar	1 955	3 273	7 834	6 964	6 885	8 814
Arabia Saudyjska	24 095	40 129	70 866	59 788	63 815	82 271
ZEA	10 215	14 846	26 148	22 414	21 768	25 153
Wenezuela	9 862	13 912	27 874	21 745	21 532	22 029
Razem	106 670	145 941	250 337	209 699	205 331	250 316

Kraje OPEC	2004	2005
Algieria	23 050	32 882
Indonezja	7 620	9 248
Iran	34 289	48 286

Irak	17 751	23 400
Kuwejt	26 675	42 583
Libia	18 653	28 324
Nigeria	33 309	46 770
Katar	11 694	18 634
Arabia Saudyjska	110 896	164 710
ZEA	38 099	49 700
Wenezuela	31 917	48 059
Razem	353 954	512 596

Źródło: opracowanie własne na podstawie : OPEC Annual Statistical Bulletin 2005, <http://www.opec.org/library/Annual%20Statistical%20Bulletin/interactive/FileZ/Main.htm> (stan na dzień 30.04.2007).

W latach 1979-1980 kraje zrzeszone w OPEC podnoszą drastycznie ceny ropy do 36\$ za baryłkę, podaż tego surowca spada i następuje ograniczenia wydobycia.

W wyniku drugiego kryzysu importerzy ropy naftowej zmniejszyli import z OPEC na rzecz krajów spoza OPEC, co spowodowało w krajach nie zrzeszonych w kartelu, wzrost produkcji ropy o 23% (Balcer, Wrońska, 1990). Ponadto w krajach spoza kartelu podjęto kroki zmierzające do ograniczenia zużycia ropy na rzecz innych nośników energii.

Kryzysy naftowe lat 70-tych i 80-tych spowodowały ograniczenie importu ropy naftowej przez kraje rozwinięte gospodarczo oraz wzrost podaży ropy. Państwom członkowskim OPEC coraz ciężiej było utrzymywać politykę wysokich cen tego surowca przy jednoczesnym zachowaniu wysokich kwot wydobycia w ramach ustalonych limitów produkcyjnych dla całego ugrupowania.

Po 1985 roku kraje producenckie zostały zmuszone do rewizji prowadzonej na rynku ropy naftowej polityki. Nastąpił bowiem w 1986 roku spadek cen ropy naftowej do 15\$ za baryłkę, podczas gdy w 1983 roku cena tego surowca kształtowała się na poziomie 34\$ za baryłkę, a w 1985 roku – 27\$ za baryłkę (Balcer, Wrońska, 1990). Dlatego też w celu stabilizacji sytuacji ustalono dla całego kartelu wspólne ceny normatywne oraz limity wydobycia⁷. Lata 1987-1989 to okres, gdy średnia cena ropy wynosi 17-18\$ za baryłkę, a wydobycie kształtuje się na poziomie 18-20 mln baryłek na dobę. W 1988 roku odnotowano średnie wydobycie w OPEC wyższe o 11% niż w 1987 roku i wyniosło 19,6 mln baryłek (18% z tego w Arabii Saudyjskiej i Iraku, które wyprodukowały prawie ¼ ropy naftowej więcej niż w 1987 roku) (Balcer, Wrońska, 1990).

Eksperci ds. ropy naftowej są zdania, że spadek cen ropy w latach 80-tych wyrządził w gospodarkach krajów OPEC więcej szkód niż oba kryzysy naftowe z lat 70-tych w krajach przemysłowych.

Spadek cen ropy naftowej spowodował spadek dochodów krajów OPEC co z kolei miało wpływ na (Balcer, Wrońska, 1990) :

- osłabienie koniunktury gospodarczej w tych krajach,
- wzrost zadłużenia zagranicznego,
- spadek rezerw walutowych,
- zmniejszenie wydatków państwa.

Ponadto został ograniczony import towarów ważnych dla prawidłowego funkcjonowania gospodarek. Istotna dla gospodarek krajów OPEC realizacja projektów inwestycyjnych tak w kraju jak i za granicą, została odłożona na później lub całkowicie zaniechana. W wyni-

⁷ postanowienia te weszły w życie dopiero w latach 90-tych, ponieważ na konferencjach w grudniu 1987 roku oraz w czerwcu 1988 roku nie udało się tego dokonać.

ku zaistniałej sytuacji konieczne stało się ograniczenie przez kraje OPEC rezerw walutowych w bankach zachodnich.

Lata 90-te XX wieku to okres względnej stabilizacji na rynku ropy naftowej i tym samym w gospodarkach krajów-eksporterów. Kryzys gospodarczy z lat 1993-94 nie wpłynął znacznie na sytuację krajów OPEC. Notowany w ostatnich latach wzrost gospodarczy ma jednakże zasadniczy wpływ na popyt na ropę naftową. W 2005 roku ceny ropy naftowej wzrosły o około 40%. Kraje OPEC prognozowały ustalenie się ceny ropy na poziomie 40-50\$ za baryłkę. W rzeczywistości cena ta ukształtowała się na poziomie 58\$ w kwietniu oraz 70\$ w sierpniu. Poza krótkimi okresami stabilizacji cen mamy do czynienia ze stałym wzrostem cen ropy naftowej. W 2007 roku wielkość ta może ukształtować się na poziomie 100\$ za baryłkę, co z uwagi na przyjęte ramy czasowe nie jest jednakże przedmiotem analizy.

Podsumowanie

Analizując sytuację na światowym rynku ropy naftowej należy podkreślić, że 78% światowych rezerw ropy naftowej przypada na kraje zrzeszone w OPEC. Wydobyte natomiast przekracza 40% światowego wydobycia. Zasoby udokumentowane na terenie krajów OPEC wystarczyłyby na prawie 80 lat, a zlokalizowane poza, na mniej niż 16 lat (Latoszek, Proczek, 2006).

Rosnące ceny baryłki ropy naftowej, analizowane w cenach stałych, nie osiągnęły szczytowego pułapu z lat 70-tych. Należy ponadto mieć na uwadze dodatkowe czynniki wpływające na stan zrównoważenia światowego rynku ropy naftowej i tym samym poziomu cen, takie jak : szybsze tempo wzrostu popytu niż podaży oraz brak znacznych inwestycji w moce eksploatacyjne i rafinerie.

Istotna jest również nerwowa reakcja rynku oraz jego podatność na spekulacje w momencie nagłego zaburzenia podaży, z uwagi na niską elastyczność cenową podaży i popytu na ropę naftową. Skutkiem dla całej gospodarki zaburzeń rynku ropy naftowej i związanych z tym zmianami poziomu cen jest reakcja cen gazu oraz energii elektrycznej.

Należy podkreślić, że koszty wydobycia ropy naftowej w krajach OPEC są bardzo niskie i kształtują się na poziomie 2-4 USD za baryłkę⁸. Fakty te mogą świadczyć o rosnącej roli krajów OPEC na światowym rynku surowca. Świadomość konieczności podjęcia długookresowej strategii i zacieśnienia współpracy w ramach ugrupowania wraz z przyjęciem wspólnego stanowiska na rynku ropy naftowej może doprowadzić do ciągłego wzrostu znaczenia tego surowca w gospodarkach poszczególnych krajów członkowskich. Z drugiej strony podmioty gospodarki światowej dawno temu już zrozumiały, że era taniej ropy naftowej się skończyła. Rosnąca cena tego surowca, ujemnie wpływająca na kształt popytu, będzie przyczyniała się do dalszej dyskusji nad wykorzystaniem alternatywnych źródeł energii co w długim okresie wpłynie negatywnie na sytuację gospodarczą krajów-eksporterów.

BIBLIOGRAFIA:

1. Balcer A., Wrońska G., (1990), Sytuacja na międzynarodowym rynku ropy naftowej, Wybrane Informacje Tematyczne, nr 13/90, Centrum Informacji Naukowej Technicznej i Ekonomicznej, Ośrodek Informacji Centralnej, Warszawa.
2. BP Statistical Review of World Energy, 2006, <http://www.bp.com/productlanding.do?categoryId=6842&contentId=7021390> (stan na

⁸ należy jednakże pamiętać, że odwierty muszą być z czasem coraz głębsze, a ich lokalizacja jest coraz trudniejsza do określenia a wydobycie droższe.

- dzień 30.04.2007).
3. Brezula L., Mizgalska A., (1983), Ropa – problem współczesnego świata, WP, Warszawa.
 4. Energy Information Administration, Official Statistics from the U.S. Government, <http://www.eia.doe.gov/> (stan na dzień 30.04.2007).
 5. Kaczmarek T., Jarosz R., (2006), Czy ropa rządzi światem?, Oficyna Wydawnicza Branta, Bydgoszcz.
 6. Kaliski M., Jedynek Z., (2006), Czynniki kształtujące ceny ropy naftowej w świecie w roku 2005, Wiertnictwo Nafta Gaz, tom 23/1.
 7. Latoszek E., Proczek M., (2006), Organizacje międzynarodowe we współczesnym świecie, ELIPSA, Warszawa.
 8. Tatarzyński M., (2006), OPEC a niezależni producenci ropy naftowej, Bezpieczeństwo Narodowe, nr 2, s. 194-205.
 9. Yergin D., (1996), Nafta, władza i pieniądze, Wydawnictwo Philip Wilson, Warszawa.